

## Beszédes Valéria

# A DOROSZLÓI RÓZSAFÜZÉR TÁRSULAT

Doroszlón van Vajdaság legnagyobb búcsújáró helye. Az egyházi ismerető adatai szerint 1732-től Bajkút néven említik. A hagyományok szerint azonban már a török előtti korban ismert volt. A falu egyházi krónikájában feljegyezték, hogy 1792-ben katasztrófa érte és megsemmisült. Ebben az esztendőben kezdődik meg újkori élete, mégpedig azáltal, hogy a gombosi Zablóczki János visszanyerte szeme világát a Szentkút vizétől. Ettől az időtől kezdve követhetjük nyomon történetét.

A kegyhely a falu szélén áll az egykori Mosztonga vízfolyás mentén. A múlt században már ismert zarándokhely volt. Herman Ottó is felfigyelt rá doroszlói tartózkodásakor, s arra figyelmeztetett, hogy a vallásos áhítat a trachomát terjesztette. Ez azonban nem gátolta meg a híveket: magyarokat, sokácokat, bunyevácokat, s korábban a környező sváb falvak lakóit abban, hogy évről évre itt összejöjjenek és Máriához fohászkodjanak.

Az utóbbifél évszázadban lényeges változások történtek a búcsújárás menetében. Korábban a szentkúti búcsút Pünkösöd hetében tartották, s más-más napokon jártak ide a különböző nemzetiségűek. A második világháború után megváltoztak a körülmények, s Pünkösöd helyett Kisasszony napján, szeptember 8-án járnak ide a zarándokok. Két nappal hamarabb megindul a processzió, előbb csak a férfiak, a férfi búcsúra, később már tömegesen jönnek az asszonyok is.

Doroszló 1967-től egyházmegyei búcsújáróhely, s ettől kezdve folyamatosan megújul a környezete. A néprajzkutató számára külön kihívás, hogy egy ilyen környezetben vizsgálja a laikus vallásosságot. Azt, hogy a falubeliek hogyan viszonyulnak kegyhelyükhöz, s hogyan élik meg nap mint nap hitüket, s kik azok, akik a mindennapok vallási életében a helyi plébános mellett hatnak a kis közösségben élőkre.

## Laikus vallási összejövetelek

### 1. *Lourdesi kilenced*

Lényeges változások történtek a II. világháborút követő évtizedekben. A korábbi közös vallási áhítatnak intim, családi hangulata volt, s emiatt jelentős volt az összetartó ereje. Ez napjainkra mindenkinek a magánügye

lett. A példa, melyet egy-egy koszorúfej, a Máriaanya jelentett a falu lakóinak, manapság már kizárólag néhány tucat öregasszony napi egyéni ájtatossága. Nehezen hihető, hogy e téren a mostani nehéz helyzetben a vallásos hagyományápolás visszanyeri korábbi formáját.

Hogy hogyan működtek korábban a falu rózsafüzér társulatai, s hogyan teszik ugyanezt napjainkban, azt a koszorúfejektől s a tagságtól kérdeztük meg az idei esztendő nyarán. Az adatgyűjtés alkalmával egyéb laikus vallásos összejövetelekről is megemlékeztek az adatközlők. Meggyőződésem, hogy a vallási áhítat mellett ezek is erkölcsi tartást, megnyugvást adhattak a résztvevőknek.

A télen, amikor kevesebb volt a munka, a doroszlóiak szívesen összejártak bandázni, ma viszont kizárólag a televíziót nézik. Február másodikától tizennegyedikéig vallási célból bandáztak. *Lurdesbe mentek*. Kilencedet tartottak a lourdesi jelenések emlékére. Több háznál is tartottak ilyen kilencedet. Ilyenkor esténként elénekelték és elimádkozták az erre az alkalomra szerkesztett imádságokat. Részt vettek ezen a rózsafüzér társulat tagjai és más érdeklődők is. A háziak, Cseke János bácsi, Róka Örzse néni külön készülődtek erre az eseményre: egy hosszú asztalra rákerült a Mária-szobor és a szentelt víz. Két órát is imádkoztak, s utána természetesen beszélgettek is a kilenced résztvevői. A lourdesi ájtatosságot napjainkban is megtartják, de már a templomban. Matija Zvekanovic, a korábbi szabadkai megyés püspök rendelkezett úgy, hogy ezt az összejövetelt a templom keretében kell végezni, mert híveit féltette az esetleges zaklatásoktól. Ezzel a rendeletével a lourdesi kilenced elveszítette korábbi közösségformáló erejét. Radics Teréz adatközlőnk megjegyezte: *a lourdesi litánia fél óráig tart és kész.*

## 2. Élő rózsafüzér lánc

Hasonló sorsa lett a rózsafüzér társulatoknak is. Míg korábban közös otthoni ájtatosságot is magába foglaltak, napjainkban leegyszerűsödtek a cédulák kicserélésére, s ahogy az egyik adatközlő mondta, az se különösebb baj, ha nem megy el a céduláért, mert mindenki tudja, melyik titoknál tart. A lényeg az, hogy *kilegyen* mind a három rózsafüzér. Ő a maga részéről mindent megtesz, két-három tizeddel többet is elmond – elmondja a lányai titkát is, hátha azok elfelejtik. A cédulákat a hónap első vasárnapjának délutánján a litánia után osztja szét a koszorú tagjainak. Azóta van ez így, mióta sietnek. A doroszlóiak pedig az utóbbi esztendőben mindig sietnek – amíg csak mozogni bírnak, dolgoznak látástól-vakulásig, mert *mindenki annyira dőgozik, mintha örökké élénk.*

A hatvanas évekig a cédulákat újhold vasárnap délutánján, otthonában sorsolta ki a koszorúfej. Eddig az ideig az újhold vasárnap ünnepnek szá-

mított: szentséges misét tartottak, a Mária-lányok fölvonultak fehér népviseletükben, tavasztól őszig a nagymise után körbejárták a templomot. Húsvét után a kismisé a Szentkútnál tartották. Télen újhold vasárnapján csak a szentség volt kirakva. A délelőtti ünnepélyes istentisztelet után három óra felé jöttek össze a koszorú tagjai, mindig a koszorúfej házánál. A koszorúfej előkészült erre az összejövetelre: a legszebb abroszával terítette le az asztalt; arra került a feszület és a Mária-szobor. A koszorú tagjai, amikor megérkeztek, beköszöntek: *Dicsértessék a Jézus Krisztus! Mindörökké ámen!* Ezután háromszor elmondták: *Dicsérjük a Máriát, véle együtt szent Fiát, a világ megoáltóját.* Ezt követően sorsolták ki a cédulákat. Szalai Rozália koszorújában kisebb ceremóniával bonyolították ezt le. Az előbb közölt ima után a következő imádságokat mondták el közösen, illetve a koszorúfej egyedül: *Jöjj el Szentlélek Úr Isten, töltsd el híveidnek szíveit és éleszd fel azokban a te szereteted tüzeit.* A koszorúfej imája: *Áraszd reánk Szentlelkedet és újjászületünk.* A koszorú tagjai: *És megújítod a föld színét. Könyörögünk.* Valamennyien elmondták a Miatyánkot. Majd következett a koszorúfej imája: *Isten! Ki híveidnek szívét a Szentlélek fölvilágosítása által tanítottad, adjad nekünk, hogy ugyanazon Szentlélek kegyelmével a jót megvédjük, s az ő vigasztalásának örökké örvendhessünk. A mi Urunk Jézus Krisztus által, ki veled és a Szentlélekkel egyetemben él és uralkodik, most és mindörökké.* A tagok válasza: *Ámen.* A koszorúfej: *Legszentebb rózsafüzér Királynéja.* A tagok: *Könyörögj érettünk!* A koszorúfej: *Szent Domonkos Atyánk, Szent Filomena pártfogónk.* A tagok: *Könyörögj érettünk!* Ezt az imádságot követte azután a cédulák sorsolása. Végezetül a koszorúfej mondta el a következő imát: *A te oltalmad alá futunk Istennek szent anyja, meg ne vesd könyörgésünket szükségünkben, hanem minden veszedelemtől ments meg minket mindenkor, dicsőséges és áldott Szűz. Kérünk Úr Isten! Kinek egyszülött Szent Fia, élete, halála és feltámadás által nekünk az örök élet jutalmát megszerezted, engedd kegyelmesen, hogy ezen titkokról, s boldogságos Szűz Mária olvasója elmondásával emlékezzünk, amit azok magukba foglalnak, utánozzuk és amit ígérnek, elnyerhessük. Ami Urunk Jézus Krisztus által. Ámen. A mindenható Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek áldása szálljon reánk a legszentebb rózsafüzér Királynéja esedezése által és maradjon velünk mindörökkön, örökké. Ámen.*

Szalai Rozália imádságát a többi koszorúfej nem ismerte a Doroszlón, ő maga Bezdánból kapta kántor sógorától. A tagságnak tetszett a szertartás. Addig, amíg otthon cserélték a cédulákat, eszerint sorsolta ki azokat. Napjainkban szívesebben fogadja, ha hozzámennek cserélni az asszonyok, de hogy ne hibázzon a koszorú, ő is elviszi a délutáni litániára azok céduláját, akik délután nem jutnak el hozzá. Rendkívül precízen vezeti, hogy a koszorú tagjai melyik titoknál tartanak. Kimutatását öt-hat évig visszamenőleg is megőrzi. Pontosan jegyzi, hogy ki mennyit adakozott a *Mária-pénz-*

be. Ebből az összegből vásárolja meg a gyertyát, fizeti ki a koszorú lelkiüdvéért az évi egy szentmisét. Ha meghal valaki a koszorúból, akkor elmegy annak virrasztására.

Ő vezeti az imádságot. Büszke arra, hogy nála mindig *kivan* a tagság, sikerül neki az elhunytak helyére új egyéneket beszervezni, s akkor érzi magát igazán jól, ha a koszorúban egy-két póttag is van. Szalai Rozália édesanyja, nagyanyja is koszorúfej volt, ő az édesanyjától vette át a társulat vezetését. Doroszlón korábban az volt a szokás, hogy a vezető halálakor mindig a legidősebb tag folytatta a társulat vezetését. Ő már édesanyjának is segítkezett, amikor az korosodott, ő tartotta nyilván a cédulák forgását, s még arra is volt erejük, hogy haldokló anyjával megbeszéljék a társulat további sorsát. Amikor az anyja már nagyon beteg volt, föl kínálták a koszorú legidősebb tagjainak a vezetést, de *egy se váluta, mert hát ez egy nagy kötelezettség. Hát mi lesz, ha én nem vállalom e? Hát az Isten megbüntet bennünket, Akkor én szívesen fogdtam, akkor én rendezem.*

Szalai Rozália belenőtt a koszorúba. Úgy emlékezik vissza, hogy még elsőáldozó se volt, amikor be szeretett volna lépni a tagságba, de a nagyanyja nem vette fel; csak póttag lehetett. A szabály az, hogy a legidősebb tag vezesse a koszorút, de ez nem minden tekintetben van így. Radics Terézia egészen fiatalon vette át a koszorú vezetését a nagynénjétől. Az adatközlők visszaemlékezései is azt bizonyítják, hogy egy-egy társulat vezetése szinte családi örökségnek számított.

Arra nem emlékezett a mai tagság, hogy mikor kezdődött el Doroszlón a társulatok szervezése. A szabadkai Szent Kereszt templom esperese, Ehmann Imre elmondta, hogy ezen a vidéken Lajco Budanovic püspöksége idején, a harmincas években ösztönözték e szervezetek létrehozását, ekkor készült a szabályzat, ekkor nyomtatták ki a cédulákat is, melyeket még mindig cserélgetnek a koszorú tagjai. Az eredeti szabályzat szerint a rózsafüzér társulat tagjai a cédula cserélésén kívül kötelesek voltak évente három szentmisét szolgáltatni: májusban Szűz Mária tiszteletére, októberben a társulat élő tagjaiért, novemberben pedig az elhunyt koszorútagokért. Októberben, a rózsafüzér hónapjában, korábban minden esztendőben összejöttek a falu társulatai, s itt a közös ájtatosság után beszámoltak a tagságban történt változásokról, megemlékeztek az elhunytakról, s ez jó alkalom volt arra is, hogy kiegyésszék a koszorút. Az utóbbi nehéz esztendőben Doroszlón ez az összejöveel elmaradt. 1989-ben a helyi plébános októberben a Szentkútra invitálta a nyugat-bácskai magyarság: Kupuszina, Bezdán, Szilágyi, Doroszló, Gombos, Nemesmilitics, Telecska és Zombor társulatait, ahol a közös ájtatosság mellett számbavették azokat a bajokat, melyek a társulatok lassú elhalálásához vezetnek.

Napjainkban hat *lánc* tevékenykedik a községben. A nyáron éppen az adatgyűjtés idején, Űrnapján húnyt el az egyik koszorúfej, Mezei Veronika, s nem tudni, hogy a tagság új koszorúfőt választ vagy a tagok kitöltik a megüresedett helyeket a többi koszorúban. Korábban, a háború után nyolc társulatról tudtak. A koszorúfejek Bartol Viktória, Mezei Veronika, Nagy Apollónia, Mezei Éva, Király Viktor, Szalai Teréz, Kolonics Katalin és Szalai Ilona voltak. A legtekintélyesebb koszorúfej Nagy Apollónia, Pola néni volt; ő szervezte a Mária-lányokat is, a lányok hozzá jártak cédulát cserélni. A hatvanas éveik a társulatoknak idősebb s fiatalabb tagjai is voltak, mert a Mária-lányok természetesen férjhezmenetelük után, ha *uruk megengette*, bekapcsolódtak a legközelebbi koszorúba, ahol éppen üresedés volt. Ebben az időben szünteti be a Mária-lányok tevékenységét a helyi plébános, s így megszűnt a fiatalítás lehetősége. Hogy ez így alakult, az nemcsak a plébános hibája, ugyanis ekkor kezd felbomlani Doroszló szigorúan zárt világa: a fiatalok megindulnak Zomborba és Szabadkára a középiskolába, s lassan elszakadnak szülőföldjüktől, iskoláztatásuk után kevesen térnek vissza falujukba: ki Szabadkán, ki Zomborban, ki pedig Németországban kereste boldogulásának lehetőségét. S a faluba csak Szent Imre-napi és a kisasszonyi búcsúra térnek vissza. Azok a fiatalok pedig, akik otthon maradtak, már nem élik át olyan mélyen vallásukat, mint az előző nemzedék.

A mai koszorúlánc tagjai idősek és azok az asszonyok, akik az ötvenes években még magukra vehették a Mária-lányok csodaszép fehér *slingütt* ruháját, ők is azonban már az ötvenedik évükön túl vannak. A koszorú gyorsan fogyatkozik, s egyre gyakrabban jár a tagság elhúnyt társuk temetésére. A társulat a temetési szokásokban őrizte meg a korábbi hagyományokat. A végtisztesség alkalmával már nem sietnek, mint a cédulák kicserélésekor. Ha meghal valaki a koszorúból, akkor kivétel nélkül összejön a tagság, s közösen elmondja a fájdalmas rózsafüzért, s elénekli a következő népéneket.

*Mária Szűz anyám, hallgass reám!  
Hogy akarna panasza nyílni a szám,  
Szeretném mondani, de nem merem,  
Istenem, Istenem, mért hagyta el engem.*

A rózsafüzér társulat tagját ünnepélyesebben ravatalozták fel. A nyakába tették a koszorútagságot jelképező kb. hetven centis nagyszemű rózsafüzért. Meggyújtották a *dupléban* (nagy méretű nikkelezett gyertyatartó) a tagság gyertyáját, melyet a temetés végéig égettek. A virrasztáson is folyamatosan jelen van valaki a tagságból. A pap érkezése előtt ismét el-

mondják a fájdalmas rózsafüzért, majd a koporsó lezárása előtt leveszik a koszorúlánc olvasóját. A temetési menetben viszik a társulat lobogóját és gyertyáját. A lobogót a koszorúfejnek kell vinnie; mivel nehéz, leginkább ketten viszik a temetési menet élén. A szertartáson a pap megemlékezik arról is, hogy a halott melyik koszorúnak volt a tagja. Ha a koszorúfej hal meg, akkor is hasonló a szertartás. Emlékére többet imádkoznak, a pap is méltatja tevékenységét. A lobogót leginkább az viszi, aki majd átveszi a társulat vezetését. Ha ez megszűnik, mert hiányos a lánc, akkor a legidősebb asszonyokra hárul ez a feladat. A koszorúfej halála után többnyire a legidősebb lánya vagy a menyé adja át a cédulákat, az olvasót, amelyen a hit titkai állnak, a feszület helyén pedig Mária szíve található. A társulat vezetője újabban halála előtt már nem azon gondolkodik, hogy kinek adja át feladatát, hanem érdeklődnek a még jól működő társulatoknál, van-e üresedés, hogy a tagság folytathassa ájtatosságát. Így kerültek Radics Teréz koszorújába Zámbó Örzse néni és Oravecz Bori néni utódjai. A koszorúból kilépni más ok miatt nem volt szokás. Veszekedni és pletykálkodni tilos volt. Egy esetről nem tudtak, hogy valaki ilyen ok miatt lépett volna ki a közösségből.

Korábban, míg megvoltak a Mária-lányok, a Máriaanya volt a falu összes koszorújának a vezetője. Ez nem jelentett különösebb feladatot, csak a közös kellékeket őrizte, s illett részt vennie a tagok temetésén. Újabban Mezei Verka néni töltötte be ezt a szerepet, s nem tudni, hogy halála után ki tölti be helyét.

A tagoknak a cédulacserélésen és a végtisztességen való részvételen kívül nem volt egyéb kötelezettsége. Nem ültek együtt a templomban. A templom takarásában és az oltárok díszítésében illik ugyan részt venniük, de ezt mindig egyénileg teszik, s nem a tagság nevében. Kivételt képez az a szentmise, melyet egy-egy koszorú tiszteletére tartanak.

A doroszlóiak szívesen részt vesznek a különböző zarándokutakon: a hetvenes években sokan elutaztak Rómába, megjárták Lourdes-t is. S míg nem kezdődött meg a jugoszláv testvérháború, a medugorjei kegyhelyre is többször elzarándokoltak. Ezeket az utakat azonban már az egyház, a helyi és a bezdáni plébános szervezte. Az itthoni közelebbi kegyhelyekre: a Duna menti Almásra és Tekijára gyermekkorukban jártak. Búcsúba Szontára is mentek. A korábbi zarándokutakon is mindenki részt vehetett, akár tagja volt valamelyik koszorúnak, akár nem. Napjainkban is mindenkit befogadnak a koszorúba. Korábban ez nem volt így: az, aki vadházaságban élt vagy törvénytelen gyermeket szült, nem cserélhette a cédulát, nem mehetett el a lourdesi kilencedre, nem fogadták be maguk közé. Most már elnézőbbek, hiszen mindenkinek joga van az imára, a bűnbánatra, a megnyugvásra.

Doroszlón a közösségi ájtatosság az asszonyok dolga volt, de szívesen fogadták a férfiakat is. A mostani koszorúkbán is mindig akad egy-kettő, aki cseréli a cédulát. A negyvenes években működött a Jézus Szíve társulat, de nagyon gyorsan feloszlott.

A koszorú tagjai korábban naponta jártak szentmisére, napjainkban azonban, mióta csak a dologgal vannak elkeveredve, az itteniek meg is szólják azokat, akik túl sokat foglalkoznak vallásukkal, pedig a doroszlóiak, ahogy Szalai Rozália mondta, tartják a hitüket. Ezzel azonban ő nem törődik, hiszen ebbe nőtt bele, mert úgy gondolja, ha misére el tud menni, akkor magát is el tudja rendezni. Ha ezt nem teheti, akkor már befejezte. Jó érzés ezt tudnia, mert a templomban mindig megnyugszik, amikor imádkozik a családjaiért, sorsa viseléséért, gyermekeiért.

Doroszlón a népi vallásosság hagyománya is jelentősen átalakult az utóbbi negyven esztendőben. A szegényesedést, a leegyszerűsödést figyelhetjük meg ezekben, akárcsak az ünnepi szokásokban. Hogy sikerülne-e megszervezni a Mária társulatot, s ezzel együtt megerősíteni az élő rózsafüzér láncot, az hasonló próbálkozás lenne, mint a dramatikus téli szokások felújítása környezetünkben. A helybeliek nosztalgiával emlékeznek a Mária-lányokra, de nem akadt az asszonyok között egy se, aki vállalná az anya szerepét. Az újhold vasárnapi szentségimádás megszűnésével nem is lenne funkciója a szervezetnek. Hasonló sorsa lesz a koszorúláncoknak is. Kihal a tagság, a koszorúfőséget többnyire örökölték egymástól az asszonyok: azonos rokonságból kerülnek ki a társulat vezetői. A mai koszorúfejek lányai már elvándoroltak Doroszlóról, s akik otthon maradtak, azokban egyre inkább erősödik az a nézet, hogy mindenki egyénileg is imádkozhat. Ezt a meggyőződésüket még a helyi plébános sem változathatja meg, hiszen sem ő, sem elődje nem ellenőrizte a társulatok működését.

## DIE ROSENKRANZBRUDERSCHAFT IN DOROSZLÓ (DOROSLOVO)

VALÉRIA BESZÉDES

In Doroszló befindet sich der größte Wallfahrtsort der Batschka (Woiwodina). Der Gnadenort war laut der Überlieferung schon im Mittelalter bekannt. In den vorigen Jahrhunderten war Doroszló ein anerkannter Wallfahrtsort und seit 1967 ist er die gewählte Gnadenstätte der Diözese Szabadka (Subotica). Die Verfasserin schreibt über die gemeinschaftlichen Formen der Volksfrömmigkeit in diesem Ort. Sie beschreibt besonders die

laischen Andachten der Rosenkranzbruderschaften. Der lokale Name einer Rosenkranzgruppe ist *Kette (lánc)*.

Die Bruderschaft hatte zwischen 2. und 14. Februar ein sog. *Neuntel* zur Erinnerung an die Marienerscheinung in Lourdes in Privath in Privathäusern, welches heute in der Pfarrkirche gehalten wird. Bis zu den 60er Jahren hatte die Bruderschaft Versammlungen am Nachmittag von Neumondsonntag. Man sammelte bzw. sammelt Geld für Kerzen und Blumen auf die Altäre. Die sog. Rosenkranzgeheimnisse oder *Zettel* werden monatlich von den Mitgliedern der Bruderschaft gewechselt. Die Mitglieder sind meistens Frauen, aber auch die jüngeren Mädchen nehmen an der Aktivität der Gruppe teil. Sie nehmen besonders an der Beerdigung eines Mitglieds teil. Fahnen und Kerzen werden im Leichenzug getragen.

